

BOEKBESPREKINGEN

Stedelijke ongelijkheden in tijden van neoliberalisme

Willem Boterman

Faranak Miraftab, David Wilson en Ken Salo (red.) (2015) Cities and Inequalities in a Global and Neoliberal World. Londen: Routledge. 235 pagina's, € 145,50, ISBN 9780415705981.

De samenstellers van deze bundel schrijven in het inleidende hoofdstuk dat ze geschokt zijn door het onrecht en de ellende in de vele steden die ze hebben bezocht en onderzocht en dat dit hen heeft gemotiveerd tot het schrijven van dit boek. Hun ambitie is om de economische politieke en sociale dynamiek van verschillende *global cities* beter te begrijpen. Het kernthema van het boek is sociale ongelijkheid en de variaties en overeenkomsten van de manier waarop hedendaags kapitalisme zich ruimtelijk manifesteert in de *Global North* en de *Global South*. De auteurs vinden dat het cruciaal is om juist nu in een steeds meer neoliberale en ongelijke wereld onderzoek te doen naar steden en ongelijkheid. Ongelijkheid is *hot* en deze bundel laat een baaierd aan manieren zien waarop ongelijkheid vorm krijgt in steden als Detroit, Boedapest en Shanghai. Deze verzameling artikelen is door Miraftab, Wilson en Salo bij elkaar gebracht naar aanleiding van een conferentie in 2012 aan de afdeling stedelijke en regionale planning van de Universiteit van Illinois, waar de redacteuren aan verbonden zijn.

Een geredigeerde collectie van hoofdstukken heeft vaak als nadeel dat de onderlinge verbanden er met de haren moeten worden bijgesleept en dat conclusies elkaar tegenspreken. Gelukkig hebben de samenstellers van deze bundel een stevig overkoepelend thema en structuur vastgesteld. Ze hebben hun boek in de introductie een stevig keurslijf gegeven waarin de theoretische en ideologische positie van de auteurs duidelijk naar voren komt. Het helpt ook dat de meeste auteurs ideologisch verwant aan elkaar lijken. Dat we in een steeds ongelijkere en neoliberale wereld leven, lijkt voor alle bijdragen vast te staan. Het theoretisch kader waar de auteurs zich van bedienen leunt dan ook zwaar op neomarxistische ideeën zoals bijvoorbeeld verwoord door kritisch-geograaf David Harvey, en de auteurs strooien met termen als neoliberalisme en nieuw imperialisme van *global capital*.

Het boek begint met een opsomming van wat de auteurs zien als 'mythes van hedendaagse sociale wetenschap'. De eerste mythe die zij waarnemen heeft betrekking op het over één kam scheren van plekken en dus het gebrek aan het contextualiseren van ongelijkheid. De auteurs stellen dat zij in het boek laten zien

hoe ongelijkheden juist zeer plaats- en historisch-specifiek zijn. Een tweede mythe betreft het gebrek aan het leggen van verbanden tussen verschillende dimensies van ongelijkheid, bijvoorbeeld tussen levensverwachting en economisch en andere vormen van kapitaal. De derde mythe die de auteurs identificeert, is die dat het huidige politieke en economische systeem wordt voorgesteld als stabiel, krachtig en onwrikbaar, alsof er geen alternatief zou zijn voor de huidige neoliberale manier waarop economieën wereldwijd georganiseerd zijn. Deze mythes worden volgens de auteurs doorgeprikt in de verschillende casestudies in het boek. De afzonderlijke hoofdstukken gaan er niet specifiek op in, maar leveren wel een bijdrage aan het ontkrachten van de mythes.

De casestudies behandelen een enorme diversiteit aan sociaal-ruimtelijke thema's in zeer uiteenlopende stedelijke contexten, waaronder meer bekende thema's als de-industrialisatie en stedelijke krimp in Detroit tot geheel nieuw geplande *city doubles* in verschillende Afrikaanse steden en informele stedenbouw, geweld en staatsgezag in Mexico-Stad. Ik licht er hier twee uit: de casestudie van steden in het industriële *heartland* van de Verenigde Staten, de zogenoemde *Rustbelt*, en de studie van *Residential Parks* (*gated communities*) in Boedapest, Hongarije. De twee casestudies geven wat mij betreft goed weer wat de sterke en zwakke punten van dit boek zijn.

Het hoofdstuk getiteld 'New Inequalities in America's Rust Belt' van David Wilson en Faranak Miraftab (twee van de samenstellers) gaat in op de 'nieuwe strategieën voor het genereren van kapitaalaccumulatie' (p. 29) en hoe deze strategieën armoede en sociale marginalisatie in steden als Indianapolis verergeren. De studie gaat over vormen van bedrijvigheid zoals uitzendbureaus, geldleenkantoren en lommerds die zich vestigen nabij arme buurten in de steden in de Roestgordel. Deze bedrijven brengen niet de zo vurig gewenste banen en economische ontwikkeling, maar parasiteren op de arme gemeenschappen en maken de problemen alleen maar groter. Het hoofdstuk bedient zich van een ronkende retoriek om dit punt te maken ('Here, global capital, like vultures, having recently wreaked havoc on vast disadvantaged populations in America and around the world in cycles of accumulation, now comes back to feast on the ruins (...)', p. 28). Deze retoriek lijkt soms meer een ideologische overtuiging ten toon te spreiden dan dat ze in dienst staat van empirische bevindingen en het theoretische argument dat de auteurs willen maken. De empirische basis voor dit stuk is namelijk erg smal (de auteurs kijken eigenlijk alleen naar de locatie van uitzendbureaus, lommerds en verstrekkers van leningen in een buurt van Indianapolis) en staat in contrast met de grote woorden en de stevige uitspraken. Het is jammer dat er niet een veel nauwgezetere uiteenzetting is van de empirie waar de conclusies beter mee zouden worden ondersteund. Bovendien bieden abstracte termen als *global capital* en *cycles of accumulation* weinig houvast als we willen begrijpen waar het daadwerkelijk over gaat. Dit is wat mij betreft een rode draad door dit boek: het is in sommige studies erg moeilijk om theorie, ideologie en bewijs van elkaar te scheiden. Veel lijkt al bij voorbaat 'waar' en er wordt bij tijd en wijle niet zorgvuldig genoeg uitgelegd waar conclusies op gebaseerd zijn.

De tweede casus die ik hier wil uitlichten, beschreven in het hoofdstuk getiteld 'New Forms of Housing and Urban Inequalities in Postsocialist Eastern Europe'

van Virág Molnár, is wat mij betreft een veel geslaagdere bijdrage. Hier wordt door middel van beschrijvende statistiek over financiering van woonprojecten en interviews met ontwikkelaars, architecten en lokale overheden een genuanceerde beschrijving gegeven van het ontstaan van zogenoemde *residential parks*. In deze bijdrage wordt ook een mooie brug geslagen tussen macrotheorie over globalisering en neoliberalisering en de specifieke lokale context en historische ontwikkeling van Oost- en Centraal-Europese steden, zoals in dit geval Boedapest. De studie stelt terecht dat 'it remains undertheorized whether gated communities are the product of similar urban conditions, local emulation of design and marketing or international actors who push forward de facto globalization of the residential real estate' (p. 114). Het is inderdaad nog niet voldoende getheoretiseerd hoe *gated communities* wereldwijd zich tot elkaar verhouden en of ze ontstaan onder invloed van vergelijkbare of juist meer verschillende processen. De studie laat zien dat internationaal opererende ontwikkelaars en buitenlands kapitaal een belangrijke rol spelen in de bouw van een lokaal-specifieke variant van *gated communities: residential parks*. De beschikbaarheid van hypotheek, aangegaan in buitenlandse valuta, speelt volgens de auteurs een belangrijke rol in de groeiende sociale en ruimtelijke ongelijkheid van postsocialistische steden. In de conclusie is er aandacht voor de specifieke betekenis van het wonen in afsluitbare, private wooncomplexen en worden deze geplaatst in de historische context van socialistische stedenbouw. De auteurs geven aan dat gedurende de socialistische collectivistische periode het publieke domein en het privé-domein moeilijk te scheiden waren. Volgens Molnár zijn de *residential parks* een terugkeer naar de 'oude normaal' van vóór de socialistische periode, waarin wonen in min of meer afsluitbare woonomgevingen de standaard was. *Residential parks* maken onderdeel uit van een differentiërende woningmarkt waarin nieuwe ongelijkheden zichtbaar worden. Deze casestudie is daarmee een mooie bijdrage aan het debat rondom de betekenis van *gating* en de manier waarop *gated communities* zijn op te vatten als 'neoliberale ruimtes' en hoe brede processen van globalisering en neoliberalisering zich in specifieke ruimtelijke contexten kunnen manifesteren.

Samenvattend is deze bundel een interessante verzameling casestudies waarin een aantal studies staan die theoretisch en soms empirisch de moeite waard zijn. De relatie tussen globalisering van de kapitalistische economie en de manier waarop ongelijkheid zich ruimtelijk manifesteert, is een belangrijk en relevant onderzoeksthema. Als de ronkende retoriek over neoliberalisme met een korrel zout wordt genomen, is ook dit bredere kader waarin de samenstellers van de bundel de casestudies plaatsen lovenswaardig. De auteurs lossen hun belofte over het doorprikken van de eerste mythe wat mij betreft niet voldoende in: wanneer de redacteurs meer hadden gepoogd om de specificiteit van contexten wat meer te problematiseren en de auteurs hadden uitgenodigd om meer van hun empirie te laten zien, had deze bundel wat mij betreft nog meer waarde gehad. Op die manier had de specifieke geografische en institutionele context meer betekenis gekregen.

Ook in contexten waarin inkomensongelijkheid en andere ongelijkheden relatief beperkt zijn en de ruimtelijke manifestatie hiervan niet zo sterk lijkt, zoals in

Nederland het geval is, is onderzoek naar de structurele oorzaken van ongelijkheid van groot belang. Als open economie is ook Nederland immers sterk verbonden met de mondiale economie. Amsterdam is een van de (kleinere) financiële centra waar beslissingen worden genomen over wereldwijde investeringen en ook de Nederlandse vastgoedmarkt wordt steeds internationaler. Liberalisering van de woningmarkt biedt verdere kansen voor (buitenlandse) investeerders en de arbeidsmarkt raakt sterker gepolariseerd en geflexibiliseerd. Dit boek prikkelt ons om na te denken over of en hoe neoliberalisering en globalisering leiden tot groeiende ongelijkheid en in welke mate en op welke manier dit geldt voor Nederland. In hoeverre zijn huidige processen van deregulering van de woningmarkt en gentrificatie (Boterman en Van Gent 2014; Van Eijk 2010) bijvoorbeeld op te vatten als manifestaties van de processen die in dit boek worden besproken? Wat mij betreft geeft dit boek vooral een aanzet tot meer gedegen empirisch onderzoek naar hoe ongelijkheid ontstaat en hoe het ruimtelijk neerslaat, ook in de context van Nederlandse steden.

Literatuur

- Boterman, W.R. en W.P.C. van Gent (2014) Housing liberalisation and gentrification: the social effects of tenure conversions in Amsterdam. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 105(2): 140-160.
- Eijk, G. van (2010) Exclusionary policies are not just about the 'neoliberal city': a critique of theories of urban revanchism and the case of Rotterdam. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(4): 820-834.